

L'ENTREVISTA

MARIA CARME JUNYENT

«Necessitem nous parlants.
Però, com poden sortir nous
parlants si quan hi parlem ho
fem en castellà?»

JOAN-RAMON GORDO I JOAN MALUQUER

M. Carme Junyent i Figueras (Masquefa, Anoia, 1955) és professora de lingüística a la Facultat de Filologia de la Universitat de Barcelona. Es va formar a les universitats de Barcelona, Marburg, Colònia i Califòrnia. Va fer la tesi doctoral sobre la classificació de les llengües d'Àfrica i l'expansió del bantu. A partir de l'estudi d'aquestes llengües ha pogut analitzar a fons els fenòmens de substitució i desaparició de llengües. És la directora del Grup d'Estudis de Llengües Amenaçades (GELA). L'any 2019 va rebre la Creu de Sant Jordi per la seva llarga trajectòria en l'estudi i la defensa de la diversitat lingüística a Catalunya i al món.

De ben petita, ens confessa, volia ser mestra per ensenyar d'una manera ben diferent de les mestres que havia tingut. Ha qüestionat sempre el sistema. S'ha guanyat el respecte de tothom per l'enteresa amb què defensa allò que creu. La seva anàlisi de les dades sociolingüístiques és contundent i reclama que prenguem consciència que el català està en perill de desaparició, immers en un bilingüisme que l'acabarà arraconant.

Tot i admetre que li costa escriure, ha publicat una quinzena de llibres i n'ha participat en una desena més. Les seves obres més recents són: *El futur del català depèn de tu* (2020), amb Bel Zaballa; *Els colors de la neu* (2021), amb Pere Comellas, i *El català, la llengua efervescent* (2021), del qual ha estat curadora.

Sou de la comarca de l'Anoia.

Vaig escriure un llibre que es diu *Escoles a la frontera*, en què es veu que l'Anoia és un invent molt estrambòtic. Va ser fruit d'un projecte de recerca on vaig entrevistar-me amb més de dues-centes persones, entre regidors de cultura i ensenyament, tots els instituts i totes les escoles, amb associacions de pares... Vaig fer uns deu mil quilòmetres. No es tracta d'un llibre acadèmic, però.

Una cosa que demanava a tothom era si se sentien anoiencs. Jo soc de Masquefa, una població que econòmicament pot ser Penedès, administrativament és Anoia, però sociològicament és Baix Llobregat. A part de Masquefa i Piera, que possiblement anaven més cap al Penedès, els de Capellades es consideraven la capital de l'Anoia del Sud. Els de la Llacuna es consideraven del Penedès, miraven cap a Vilafranca.

Els de Bellprat i tota aquella zona van cap a la Conca de Barberà, fins i tot tenen el prefix de telèfon de Tarragona. Els de Conill se senten de l'Alta Segarra i els dels Prats de Rei, del Bages.

El que vaig trobar era que per a Pau Vila [geògraf] la comarca natural era la Conca d'Òdena, però era massa petita. Per això va anar agafant una mica d'aquí i d'allà i ho va enganxar.

«La gran sort que he tingut en la meva vida és que m'agrada molt llegir, i això em va permetre aïllar-me en aquells moments tan difícils.»

Podeu parlar de mestres? Persones que us han marcat en la vida?

I tant. El primer Eudald Solà [hel·lenista], que va ser professor meu de literatura quan feia COU. I Jesús Tuson, que

em va dirigir la tesina i la tesi i també va ser company meu de departament i despatx.

Jo volia ser mestra. A Masquefa, però, no es podien cursar aquests estudis. És per això que vaig estar interna. Una època en què vaig aprendre a aplicar la resistència passiva. La gran sort que he tingut en la meua vida és que m'agrada molt llegir, i això em va permetre aïllar-me en aquells moments tan difícils. A casa meua sols hi havia una habitació, però el rebost era ple de llibres.

Inicialment, a la universitat, anava per filologia i literatura, però aleshores vaig descobrir la lingüística.

D'on us ve l'interès per les llengües africanes?

Els primers anys setanta era el moment que començava tot allò del gènere. Vaig haver de fer un treball sobre el gènere i vaig descobrir que en suahili no hi havia gènere. És aleshores que em vaig posar a estudiar-lo i, buscant exemples de tots els llibres de lingüística, vaig fer la meua gramàtica. A l'estiu vaig anar a Marburg a estudiar alemany i allí hi havia un Institut d'Estudis Africans. Els vaig explicar la meua història i em van oferir d'entrar-hi. Allà vaig fer estudis africans. A Alemanya, al pla d'estudis tens l'estudi fonamental i dos de complementaris. Com a fonamental tenia africanes i de complementaris tenia semítiques i romàniques.

Al cap de tres anys vaig canviar d'universitat i vaig anar a la de Colònia. I a Colònia no hi havia semítiques, s'havien de fer estudis islàmics. I vaig canviar semítiques per lingüística.

I torneu a Barcelona cap a Califòrnia.

A Barcelona, faig la tesina i la tesi dirigida per en Jesús Tuson. No sé massa com, una professora de la universitat de Califòrnia em localitza, li envio la meua tesina i la va passar a un dels millors especialistes africanistes, Chris Ehret, el que jo més admirava; em van convidar i me'n vaig anar a Califòrnia.

«L'any 1977 vaig publicar un article que es deia "El gènere en suahili", en què explicava el fet que, si aquesta gent que no tenen gènere són tan masclistes com nosaltres, no pot ser que no hi hagi cap relació entre una cosa i una altra.»

Anem, però, al tema del gènere. Públicament és un dels aspectes importants pel qual sou coneguda.

Però no és el meu tema. L'any 1977 vaig publicar un article que es deia «El gènere en suahili», en què explicava el fet que, si aquesta gent que no tenen gènere són tan masclistes com nosaltres, no pot ser que no hi hagi cap relació entre una cosa i una altra.

Quan vaig començar a fer classes d'antropologia lingüística, ho posava com un exemple de falsa correlació entre la llengua i la cultura i, a lingüística històrica, ho explicava com un exemple d'un canvi induït. Però res més.

I doncs...

El que passa és que l'any 2009 vam fer un curs dins d'Els Juliols a la Universitat de Barcelona i, a l'hora de fer el programa, ens havien canviat tots

Joan Ramon Gordo, Maria Carme Junyent i Joan Maluquer | Elena Calzada

els títols. Per exemple: «Qui adquireix una nova llengua adquireix una nova ànima (això és un proverbi que està en moltes llengües d'Europa): les ànimes multilingües dels nostres alumnes». I surt publicat com «Les ànimes multilingües del nostre alumnat». *Alumnat* com a genèric. Contacto amb els serveis lingüístics de la universitat i és aleshores que vaig saber que, com que els estatuts de la UB ho establien així, tot el que sortia oficialment de la UB havia d'estar escrit d'aquesta manera.

És a partir d'aquest fet que organitzem el 2010 una jornada amb el títol «Visibilitzar o marcar. Repensar el gènere en la llengua catalana» i hi va venir tothom. I el més gros era que tothom, quan hi parlava, em donava la raó. Penseu que al Parlament eren a punt d'aprovar una llei que parlava de «persones infants» i «persones adolescents».

I es consensua una proposta.

És a partir d'aquesta jornada que es va consensuar un document que té com a punt clau el reconeixement del gènere no marcat o masculí com a inclusiu del

marcat o femení, i garanteix, doncs, que cap organisme no pot obligar a escriure documents amb formes desdoblades (nens i nenes, catalans i catalanes, etc.). Posteriorment, he publicat alguns articles divulgatius sobre la qüestió

«Això del gènere és una raresa que es dona en les llengües indoeuropees.»

Però la cosa no acabà aquí.

És un tema que després s'ha anat desbocant, amb tota la inversió que s'ha fet amb els llibres de llengua no sexista... Va ser en l'època del Tripartit que es va convertir en llei. I en això estem... Teniu en compte que la qüestió més sexista de totes era que, si això ho deia un home, li deien de tot; en canvi, com que era una dona que ho deia, els vaig desconcertar. Això del gènere és una raresa que es dona en les llengües indoeuropees. Les dues famílies que tenen més llengües del món, l'austro-nèsica i la nigerocongolesa, no tenen res que s'assembla al gènere i fan servir

un únic pronom per a tothom. I aquesta gent no són un model de feminisme. Això és una batalla perduda, però.

L'any 1992 creeu el GELA (Grup d'Estudis de Llengües Amençades).

És un bon equip que es va anar renovant amb alumnes de lingüística. El seu objectiu inicial era fer possible la recerca en llengües que no tenen tradició en el nostre àmbit acadèmic. Més tard, a partir del fet migratori, ho vam eixamplar. Aquí a la UB ja hi ha gent que investiga en llengües austro-nèsiques, llengües d'Amèrica, llengües de Sibèria... De fet, ara treballem en un manual de llengües del món. Hem pogut fer pràcticament totes les famílies lingüístiques amb gent sortida d'aquí, del nostre departament: el GELA i el Grup de Lingüistes per la Diversitat (GLiDi). Són trenta anys de feina.

Hi ha persones que han descobert la seva llengua materna a través del català.

Sí. Persones que els seus pares ja no els havien transmès la llengua o que són llengües amenaçades. Vam fer un projecte amb gent que s'havia identificat amb el català, és a dir, que a partir del contacte amb el català havien recuperat la seva llengua: s'havien adonat del que tenien. Una mena d'efecte mirall.

Fa molts anys que alerteu de la fragilitat del català i el perill de la seva desaparició.

L'any 1998 em van demanar per a la *Revista d'Igalada* un article amb aquest títol: «El català, una llengua en procés

d'extinció?» Jo em vaig mirar el català com em miraria qualsevol llengua i ja aleshores es veia com anàvem de malament. El que no es veia era que hi arribaríem tan de pressa, a un procés d'extinció.

En un mapa elaborat l'any 1996 sobre el percentatge de població (de dos anys o més), que entenia el català, les comarques que presentaven un valor de més del 90 % adoptaven la forma d'una Y. Tota la costa tret del Montsià ja havia caigut. El Pirineu estava caient i al Segrià teníem un bon forat. Quan vaig fer aquest article deia que el que podia passar era que entre Lleida i Barcelona s'obris un passadís que fragmentaria tot el territori. Al mapa de l'IDESCAT del 2018 les Terres de l'Ebre estan per sobre del 70 %. Per sobre del 60 % ja no hi queda ningú, quatre comarques més estan per sobre del 50 % i la resta ja han caigut. El Penedès és a un 38 %. Entre el 2003 i el 2013 el nombre absolut de gent que té el català com a llengua inicial va baixar en 96.000 persones.

«Ningú no pot deixar de parlar la seva llengua si no en té una altra a l'abast. El bilingüisme és imprescindible perquè hi hagi un procés de substitució.»

Heu identificat tres fases del procés d'extinció d'una llengua.

És una manera de buscar els trets en comú de totes les llengües que desapareixen.

Fase primària: és quan es produeixen diferents fenòmens que amenacen la llengua. El que caracteritza tots

aquests processos és el bilingüisme. Ningú no pot deixar de parlar la seva llengua si no en té una altra a l'abast. El bilingüisme és imprescindible perquè hi hagi un procés de substitució.

La decadència: el caracteritza la interrupció de la transmissió. Quan els pares deixen de transmetre la llengua als fills perquè consideren que ja no serveix de res.

«Penseu que en el transcurs del segle XXI poden desaparèixer del 50 al 95 % de les llengües del món.»

I la mort: quan ja només queden els darrers parlants. Penseu que en el transcurs del segle XXI poden desaparèixer del 50 al 95 % de les llengües del món.

«Falten 25 o 30 anys perquè el català faci un tomb i entri en una fase irreversible.»

En quina fase considereu que es troba el català?

El català es troba a la fase primària. Falten 25 o 30 anys perquè el català faci un tomb i entri en una fase irreversible. Penseu que a l'inici de la Transició es calcula que el percentatge de persones que vivien a Catalunya i parlaven habitualment el català era d'un 50 %, ara som pràcticament al 30 %.

La pandèmia del coronavirus, de quina manera creieu que ha incidit en aquesta situació?

La pandèmia ha accelerat en vint anys aquest procés que estava previst que passés. Es creu que les llengües que estaven en la darrera fase i moltes que

estaven en la fase de decadència poden haver desaparegut. Això ens ha de fer entendre que no et pots despistar.

La immigració ha tingut alguna cosa a veure en l'agreujament de la situació?

Sí i no. En un sentit ha agreujat la minorització, perquè percentualment s'ha notat molt l'efecte, però al mateix temps el procés de diversificació també pot ajudar que la pressió del castellà no sigui tan forta i ens dona l'oportunitat de guanyar nous parlants. Ara, aquí hem de fer els deures, si no compartim la llengua amb tots, se sumaran al castellà i aleshores entrarem en una situació molt complicada.

«Cal que els catalanoparlants en prenguem consciència. És que, si no ho fem nosaltres, els altres no ho faran. Necessitem nous parlants, però, com poden sortir nous parlants si quan els parlem ho fem en castellà?»

Què cal fer, doncs?

Cal que els catalanoparlants en prenguem consciència. És que, si no ho fem nosaltres, els altres no ho faran. Necessitem nous parlants, però, com poden sortir nous parlants si quan els parlem ho fem en castellà?

Massa vegades quan parlem amb un desconegut optem per la llengua que no ens durà problemes. I així anem perdent espais per a la llengua. Crec que en aquest sentit l'Administració no fa la seva feina. Qui empara les famílies que reclamen que els seus fills rebin les classes en català? On pot

Junyent ha coordinat *El català, la llengua efervescent* (2021) | Elena Calzada

reclamar algú a qui el metge no l'atén en català? Hi ha moltes situacions en les quals es conculquen els teus drets lingüístics i no saps on acudir. I estic parlant d'àmbits estructurals, no del forner que acaba d'arribar i que, si veu que el coneixement de la llengua és bo per a la seva feina, ja s'espavilarà per aprendre'l.

«S'han de donar arguments que jo crec que passen més per preservar la diversitat lingüística en general que no una llengua en concret. Han de veure que la mort de les llengües és un problema.»

El paper de les xarxes socials...

Aquestes tampoc no ajuden a fomentar l'ús de la llengua. Per això, s'han de donar arguments que jo crec que passen més per preservar la diversitat lingüística en general que no una llengua en concret. Han de veure que la mort de les llengües és un problema. La gent ha de saber en quina situació estem.

Quin paper pot tenir la cultura popular en la salvaguarda de la llengua?

No ho sé dir... A Masquefa cada any canto el Quinto i sempre ho he fet en català, però tinc la percepció que, possiblement més lentament que la resta, però que [les entitats de cultura popular] han cedit. El món de l'esplai ha caigut també.

Si em demanessin seriosament què crec que s'ha de fer per revitalitzar la llengua, els esplais haurien de ser un dels primers objectius. Perquè es tracta de l'ús espontani de la llengua. I després l'esport... Jo no conec prou el col·lectiu de la cultura popular. Pel que veig a Masquefa, és un reducte, però que es permeabilitza. Hi falta aquesta consciència.